

samo z merili sociološke analize in abstraktne estetike, ampak z vso svojo zavestjo in čutenjem, ker končno spoznavanje in doživljanje umetnosti sega v najbolj skrite plasti človeške notranjosti. Če nas dosti današnjega pisanja v kiticah in prostih verzih pusti hladne, brez pretresa in zavzetosti — in najbrž to ni samo občutek posameznikov — je hkrati s tem dan tudi odgovor na vprašanje globlje zveze takšnega pisanja s časom. Naši najbolj razširjeni poetični simboli in stil so sodobni v tistem pomenu besede, da jih pišejo naši sodobniki. Zdi se mi, da je to premalo, in da si lahko pri vsi obzirnosti želimo več kolumbovskega, kopernikijanskega duha za odkrivanje širokih, še neodkritih svetov v naših srcih in več iskanja čistih in novih, nekonvencionalnih oblik in besed, ki so že dolgo tukaj in čakajo, da se poezija v njih vtelesi.

B o ž o V o d u š e k

BESEDA O TRADICIONALIZMU IN MODERNIZMU V SODOBNI LIRIKI

Kadar govorimo o sodobni liriki, pa naj si bo modernistična ali tradicionalistična, so naša mnenja vselej zelo deljena; nihče pa ne more mimo dejstva, da poezija že zlepa, ali morda še nikoli, ni bila tako izolirana od čitajočega občinstva, kakor je danes. To so ugotovili z dokajšnjo mero kritičnosti tudi tisti predstavniki sodobne lirike, ki so se pred leti sestali na enem izmed redkih pesniških kongresov nekje v Italiji. Morda poreče kdo prizadetih: Kaj nam to mari? Navsezadnje je lirika izraz najsubtilnejših dogajanj v človeški psihi in je zato že po svoji naravi namenjena predvsem duhovni eliti. To je res, vendar le do neke mere. Kdo mi jamči, da so tisti redki ljudje, ki še bero in kupujejo razne pesniške zbirke z nenavadnimi naslovi brez ločil in velikih začetnic, polne nerazumljivih metafor, kakor da si jih pobral iz dnevnika kakšnega psihiatra, res duhovna elita in da niso le čudaki, podobni drugim zbiralcem raznih posebnosti? V tem pogledu bi rajši pritegnil tistim, ki trdijo, da je sodobna lirika izolirana zato, ker je postal njen jezik navzlic svojemu intelektualizmu že tako alogičen in iracionalen, da je nehal biti, kar naj jezik, tudi pesniško, bo, namreč posrednik med menoj, ki svojo misel izražam, in teboj, ki jo sprejemaš. Trditev, da so v človeku, zlasti sodobnem, tako zamotani in protislovnji duševni procesi, da jih je skoraj nemogoče izraziti z besedo, ki bi bila umljiva vsem, do neke mere drži, prav tako drži, da pesnika ravno takšni procesi najbolj vznemirjajo in zanimajo; vendar, sprašujem se, ali ni moč pesnika ravno v tem, da zna tudi najbolj komplicirana doživetja izraziti z najbolj preprosto besedo, ali jo vsaj skuša najti? S sodobno liriko je, ne morem se ubraniti tega vtisa, ravno narobe: rekel bi, da skuša tudi najbolj preprosta doživetja izraziti na najbolj zapleten način. Zakaj? Nemara zato ker bi rada skalila vodo, da bi se zdela globoka, kakor bi rekel Nietzsche?

In vendar ne bi rad, da bi kdo v teh mojih besedah videl napad na moderno liriko. Nasprotno, z vsem srcem sem za moderno liriko, ki naj v pesniškem jeziku dvajsetega stoletja govori o najbolj pretresljivih, intimnih in visokih doživetjih človeka dvajsetega stoletja; dvomim pa, če je kateri koli izmed raznih izmov, ki jih poznamo od fin-de-siècla sèm, ta pesniški jezik že našel in ustvaril. Če bi ga bil, bi sodobna poezija ne tičala v začaranem krogu, kot tiči. Pa tudi izolirana ne bi bila — ravno tako ne, kakor

ni sodobni roman. In drama. In kdo jima more očitati, da sta manj» moderna« kakor »najmodernejša« lirika?

Kje je torej izhod? Tradicionalisti menijo, da v naslonitvi na pesniško tradicijo. Vendar to bi bil izhod v preteklost, ne pa izhod v bodočnost. Povsem razumljivo je, da je duhovna atmosfera dvajsetega stoletja, stoletja fantastičnih znanstvenih zmag in moralnih katastrof, novih Kolumbov, ki se pripravljajo na osvojitve vsemirskih prostorov in novih inkvizitorjev, ki imajo na razpolago za zatiranje človeškega duha takšna sredstva, kakršnih še nikoli niso imeli, stoletja najvišjih upov in najglobljega obupa nad usodo človeka in njegovega rodu, stoletja, ki s tako blazno naglico spreminja obličje zemlje, da ga že samo več ne pozna in ne razume, skratka, razumljivo je, da v takem času ne moreš ničesar izraziti s podobami, ki so zrasle pod čisto drugačnim duhovnim podnebjem, ako hočeš, da ti bo tvoje stoletje sploh hotelo prisluhnuti. Naslonitev na tradicijo torej ne more biti izhod iz zagate, pač pa samo eden od predpogojev za zdravo rast sodobne pesniške besede.

Modernizem in tradicionalizem, kakršna se pojavljata v sodobni liriki, sta največkrat samo dve različni obliki kapitulacije pred dvajsetim stoletjem: prva skriva to svojo kapitulacijo v šaraste cunje polblaznih metafor, dišečih po psihoanalizi in mašinskem olju, druga pa v obledele historične kostume, zaudarjajoče po idejnem in formalnem naftalinizmu.

Izhod bo najbrž kje drugje.

Ne v epigonskem posnemanju stilov, ki so danes mrtvi, ker je mrtvo tisto, iz česar so rasli, pa tudi ne v nervoznem fabriciranju vedno novih izmov, kajti nove forme so vedno organski produkt življenja samega, ne pa umeten produkt intelektualističnih retort, izhod je po mojem v pesniški osebnosti sami, taki, ki zna z dušo in telesom živeti v našem času in ga zato tudi ne more izražati drugače kakor v jeziku našega časa; ker pa ta jezik ni padel z neba, temveč ima svoje globoke korenine v preteklosti, bodo v njem poleg apokaliptičnih odsevov atomskih eksplozij, ki pretresajo temelje, na katerih gradi človeštvo sanjave gradove svojih upov, tudi odmevi Echnatona, Sapphe, Danteja, Villona, Litaipoa, Omer Kajama, Shakespeara, Prešerna, Puškina, Baudelaira, pa tudi odmevi iz duhovnih prostorov sveta, ki ga še ni, pa ga resnični pesnik v sebi že sluti.

Matej Bor

ZNAČILNOSTI SODOBNEGA PESNIŠKEGA IZRAZA

Teoretično vprašanje, kaj je poezija, kaj je njeno bistvo, kakšna je njena posebna narava med drugimi vrstami umetniškega izraza, je precej pozno začelo zanimati pesniškega ustvarjalca. Vse do romantike segajo dolga obdobja poezije, ko se pesnik ni ukvarjal teoretično s tem problemom, ampak je preprosto pisal, in to dobro, veliko poezijo. Z romantiko in še izraziteje s pesniki sredi devetnajstega stoletja pa se poezija prične zavedati sama sebe. Pesniki prično ne le teoretično, marveč tudi s pomočjo poezije same odgovarjati na vprašanja, kaj je poezija (Baudelaire). Od tedaj pesnik ne ustvarja več »naivno«, kakor v prejšnjih obdobjih, od tedaj zmeraj bolj ve, kaj hoče.